

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

GÓSH JÓNELISINDEGI TAWÍQ KROSSLARINIŇ ÓSIW HÁM RAWAJLANIW KÓRSETKISHLERI

Embergenova D., Tañirbergenova G., Embergenova G.

*Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám biotexnologiyalar universiteti
Nókis filiali*

Soñğı jılları mámleketimizde qusshılıq tarmağının rawajlanıwı azıq-awqat qáwipsizligin támiyinlew hám xalıqtı sapalı belok ónimleri menen turaqlı támiyinlewde áhmiyetli faktorlardan birine aylandı. Ásirese, gósh baǵdarındaǵı tawıq krossları joqarı ósiw pátleri, qısqa baǵıw dáwiri hám gósh sapasınıń joqarılıǵı menen ajralıp turadı. Bul baǵdardaǵı zamanagóy krosslar qısqa waqıt ishinde kóp muǵdarda sapalı gósh alıw imkaniyatın berip, ekonomikalıq jaqtan nátiyjeli esaplanadı. Tawıqlardıń ósiw hám rawajlanıw kórsetkishleri olardıń genetikalıq potencialı, azıqlandıırıw sisteması, baǵıw sharayatlardı hám ekologiyalıq faktorlarǵa tikkeley baylanıslı. Sonlıqtan gósh baǵdarındaǵı krosslarda dene salmaǵının artıwı, azıqlıqtan paydalanıw koefficienti, saqlanıw dárejesi hám ósiw dinamikasınıń úyreniw qusshılıq xojalıqlarınıń nátiyjeliligini arttırıwda úlken áhmietke iye.

Bul maqalada gósh baǵdarındaǵı tawıq krosslarınıń ósiw hám rawajlanıw kórsetkishleri tallanıp, olardıń biologiyalıq hám xojalıq jaqtan abzallıqları, sonday-aq, nátiyjeli tárbiyalaw faktorları sáwlelendiriledi. Gósh baǵdarındaǵı tawıq krossları (broylerler) zamanagóy qusshılıqtıń eń nátiyjeli tarmaqlarınan biri bolıp esaplanadı. Olardıń ósiw pátleri, tiri salmaq arttırıw tezligi hám azıqlıqtan paydalanıw nátiyjeliligi selekciya hám azıqlandıırıw texnologiyalarına tikkeley baylanıslı. Broyler krosslarınıń tiykarǵı maqseti - qısqa múddette maksimal gósh ónimin alıw hám óndiris ózine túser bahasını azaytıw bolıp tabıladı. Gósh baǵdarındaǵı tawıqlarda ósiw procesi intensiv xarakterge iye bolıp, bul olardıń násilden-násilge ótkerilgen genetikalıq potencialına tiykarlanadı. Zamanagóy krosslarda (máseken, Ross-308, Cobb-500, Hubbard F15) 6-7 háptelik jasta ortasha 2,2-2,6 kg tiri salmaq kórsetkishi dizimge alınadı. Sonday-aq, kúnlük ósiw tezligi ortasha 55-65 g átirapında boladı. Ósiw dinamikası dáslepki 3 háptede ásirese joqarı bolıp, bul dáwirde organizmde bulshıq et toqımalarınń jedel rawajlanıwı, zat almasıw procesleriniń aktivlesiwı baqlanadı. 4-6 háptelik dáwirde bolsa ósiw salıstırmalı tómendeydi, biraq gósh sıpatı kórsetkishleri jaqsılanadı. Rawajlanıw kórsetkishleri degende tawıqlardıń dene dúzilisi, bulshıq et massasınıń qalıplesiwı, ishki organlar iskerligi hám fiziologiyalıq jaǵdayı túsiniledi. Broyler krosslarında skelettıń tez rawajlanıwı, bulshıq et toqımalarınń joqarı dárejede ósiwı hám may toplanıwınıń salıstırmalı kesh baqlanıwı olardıń gósh sapasını belgileytuǵın áhmiyetli faktorlardan bolıp esaplanadı. Máyek baǵdarındaǵı tawıqlarǵa salıstırǵanda broylerlerdiń kókirek bulshıq etleri 18-22% ke shekem, ayaqlardaǵı bulshıq et massası bolsa 30-35% ke shekem úlesti quraydı. Bul bolsa olardıń gósh ónimdarlıǵın belgileytuǵın tiykarǵı fiziologiyalıq ózgesheliklerden biri bolıp tabıladı. Ósiw hám rawajlanıw nátiyjeliligine tómendegi faktorlar úlken tásir kórsetedi.

Azıqlandıırıw dárejesi hám jem sapası - tolıq balanslangan jem quramında belok, may, uglevod, vitamin hám minerallar optimal qatnasta bolıwı zárúr.

Saqlaw sharayatı - mikroklimat (temperatura, ıǵallıq, jaqtılıq) normalarda bolsa, broylerlerdiń ósiw tezligi sezilerli dárejede artadı.

Zat hám kross tańlaw - hárbir kross ózine tán genetikalıq qásiyetlerge iye bolıp, olardıń ósiw dinamikası usıǵan qarap parıqlanadı.

Kútım hám veterinariya qadaǵalawı - salamat populyaciya ósiw kórsetkishlerin turaqlı saqlap turadı.

Ósiw dinamikası

Zamanagóy broyler krosslari, sonín ishinde Ross-308, Cobb-500 hám Hubbard F15 qisqa múddette joqari tiri salmaqqa erisiw qábleti menen ajralıp turadı. Tómenдеги кестеде айırım krosslardın ósiw dinamikası keltirilgen.

Gósh baǵdarındaǵı tawıq krosslarınıń ósiw kórsetkishleri (ortasha maǵlıwmatlar).

Keste 1

Jası(kún)	Ross-308, g	Cobb-500, g	Hubbard F15, g
7 kún	160 ± 5	165 ± 6	158 ± 4
14 kún	440 ± 10	455 ± 12	430 ± 9
21 kún	920 ± 15	940 ± 20	890 ± 18
28 kún	1500 ± 25	1550 ± 30	1480 ± 28
35 kún	2100 ± 35	2150 ± 40	2050 ± 38
42 kún	2600 ± 45	2650 ± 50	2550 ± 48

Kesteden kórinip turǵanıday, Cobb-500 krossı ósiw pátleri boyınsha biraz ústinlikke iye bolıp, 42 kúnlik jasta ortasha 2,65 kg tiri salmaqqa erisedi. Ross-308 krossı bolsa turaqlı ósiw dinamikası hám jaqsı ot-jemnen paydalanıw koefficienti (1,6-1,7 kg ot-jem/ 1 kg ósim) menen ajralıp turadı.

Broylerlerdiń rawajlanıwında bulshıq et massası, dene proporcıyası hám may toplanıw dárejesi áhmiyetli orın tutadı. Zamanagóy krosslarda dene massasınıń 18-22% bólimin kókirek bulshıq etleri, 30-35% bólimin ayaq bulshıq etleri quraydı. Bul olardıń gósh ónimdarlıǵın arttırıwshı tiykarǵı fiziologiyalıq ózgesheliklerden biri.

Rawajlanıwdıń dáslepki 3 háptesinde skelet sisteması qalıplesip, keyingi dáwirde bulshıq et toqımaları tez ósedı. Energiya hám belok jetispewshiligi bulshıq et rawajlanıwın tómenletedi, bul bolsa ulıwma ósiw tezligine unamsız tásir etedi. Juwmaq, gósh baǵdarındaǵı tawıq krosslari ósiw tezligi, gósh shıǵıwı hám jemnen paydalanıw nátiyjeliligi jaǵnan joqari ekonomikalıq áhmiyetke iye. Eń joqari ósiw nátiyjeleri 35-42 kúnlik jasta atap ótilip, bul dáwir broylerlerdi soyıwǵa tayar jaǵdayǵa keltiredi. Optimal kútim hám azıqlandıırıw sharayatında Ross-308 hám Cobb-500 krosslari 6 háptede 2,5-2,6 kg tiri salmaqqa erisedi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Tursunov, O. N., Karimov, A. A. *Parrandachilik asoslari*. — Toshkent: (2021). “Universitet” nashriyoti. — 220 b.
2. Nazarov, B. Sh. (2020). “Broyler tovuqlarni parvarishlash va oziqlantirish samaradorligi”. *O'zbekiston Qishloq xo'jaligi fanlari jurnali*, №4, 45–49-b.
3. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi (2024). *Parrandachilikni rivojlantirish konsepsiyasi 2024–2030-yillar*. Toshkent.
4. Бобокулов, Н., Хатамов, А., Абдузоирова, Д., Юсупов, А., Уримбетов, А. и Олмасов, Б. (2021). Мясная продуктивность овец в Узбекистане и её связь с различными факторами. В *E3S Web of Conferences* (т. 258, с. 04020). EDP Sciences.
5. Шакарбоев, Э. Б., Азимов, Д. А., Голованов, В. И., Кузнецов, Д. Н., Урымбетов, А. А., & Каниязов, А. Ж. (2017). Гельминты лошадей Узбекистана. *Ветеринария*, (5), 29-32.
6. Уримбетов, А. А., & Бобокулов, Н. А. (2024). Молочность каракульских овец окраски сур каракалпакского породного типа. *Овцы, козы, шерстяное дело*, (1), 24-26.
7. Уримбетов, А. А. (2019). Репродуктивный потенциал каракульских овец сур каракалпакского породного типа в зависимости от условий содержания на северо-западе Кызылкумов. *Экологический Вестник Северного Кавказа*, 15(4), 91-93.

8. Shakarboev, E., Safarova, F., Azimov, D., & Urimbetov, A. (2015). FAUNA, ECOLOGY AND TAXONOMY OF CYPRINIFORMES FISH HELMINTHS IN UZBEKISTAN. The Journal of Microbiology, Biotechnology and Food Sciences, 5(1), 88.
9. Shavkat, A., Kural, A., & Gayratdin, O. (2025). ORGANIZATIONAL SYSTEM OF PERSONNEL POLICY AIMED AT IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. Advanced methods of ensuring the quality of education: problems and solutions, 2(4), 98-102.
10. Shavkat, A. va Kural, A. (2025). OLIY TA'LIM MASSASALARIDA TA'LIM SIFATI VA TA'LIM QIMMATINI ORTALASH UCHUN TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TASHKILLASH. Ta'lim sifatini ta'minlashning ilg'or usullari: muammolar va echimlar , 2 (4), 85-88.
11. Мадрахимов, Ш. Н. (2024). Сут-гўшт йўналишидаги қорамол зотлар маҳсулдорлигини оширишнинг селекцион-технологик асаслари. *Автореферат. Қишлоқ хўжалиги фанлари доктори*, 72.
12. Мадрахимов, Ш. Н., & Рузибоев, Н. Р. (2022). Саноат асосида чатиштиришдан олинган F1 дурагай авлодларининг усиш курсаткичлари. Ж. "Chorvachilik va naslchilik ishi", 4, 26.
13. Мамадуллаев, Г., Мадрахимов, Ш., Бойбулов, Б., & Амиров, Ш. (2023). СПРАВОЧНЫЕ показатели крови лошадей карабаирской породы. in Library, 4(4), 34-36.
14. Madrahimov, S. N. (2023). The effect of feeding on the expression of the hereditary opportunities of monbelyard bulis belonging to different genotypes.
15. Madrahimov, S., & Roziboev, N. (2023). Growth and development of F1 hybrid progenies of Schwitz cows using beef breeds. In E3S Web of Conferences (Vol. 371, p. 01003). EDP Sciences.

QOYLARDIN JÚN QIRQIMI

Embergenova D., Niyetullayev S., Berikbaeva K., Babajanova R.

Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám biotexnologiyalar universiteti Nókis filiali

Zootexnik jún qırqımın ótkeriw rejesin hám grafigin, sonıń menen birge bul protsesstın texnologiyalıq kartasın aldınan islep shıǵıwı kerek. Jún qırqımın ótkeriw planı otarlardı jún qırqılatuǵın orınǵa alıp keliw tártibi hám múddetlerinen tısqarı bir qansha islep shıǵarıw proceslerin da óz ishine alıwı kerek (imaratlar, qoy, ásbap -úskenelerdi tayarlaw, jún qırqımın málim múddetlerde ótkeriw, qoydı júni alınǵanınan keyin veterinariya-profilaktikalıq ilajdan ótkeriw).

Mine sol islep shıǵarıw procesleriniń hámmesi jún qırqımı planı hám grafiginde, texnologiyalıq kartasında da sawleleniwi kerek.

Erjetken qoydıń júni jılına eki ret: Báharde hám gúzde qırqıladı. Bir jasqa tolmaǵan qoy júni gúzde qırqıladı (tuwılǵan jılınıń ózinde), bunda alınatuǵın jún qozi júni dep ataladı. Mámleketimizdiń barlıq zonaları ushın qoy junin qırqıwdıń málim múddetlerin belgilep beriw júdá qıyın. Jún qırqımınıń shamalıq múddetleri jergilikli sharayatlar hám qoydıń jaǵdayına qaray anıqlawtırıladı. Bunda tómendegi qaǵıydalarǵa ámel qılıw kerek: báhargi jún qırqımı kún ısıp, qoy 102